SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO

ALUEINVENTOINTILOMAKE NRO 292
Rautatieaseman alue

1. KUNTA

Iisalmi

2. KOHDE

Rautatieaseman alue

3. KAUPUNGINOSA

1. kaupunginosa

4. ALUEEN JA ALUEELLA OLEVIEN RAKENNUSTEN KUVAUS JA HISTORIA

Savon rautatietä, jota oli tehty Kuopioon saakka 1889, jatkettiin Iisalmeen 1902 ja edelleen Kajaaniin ulottuvaksi 1904. Iisalmesta tuli risteysasema ja sen merkitys kasvoi, kun Ylivieskan rata otettiin käyttöön 1925.

Asemarakennus (1) rakennettiin B. Granholmin ”II luokan ilman ravintolaa olevan aseman” piirustusten mukaan vuosina 1900–02. Sitä laajennettiin vuosina 1904 ja 1930. Ulkoasu on muuttunut melko paljon, mutta vanhin osa on säilynyt lähes alkuperäisessä asussa. Asema on merkittävä harvinaisuutensa vuoksi: se on ainoa tällä rataosuudella III luokan piirustusten mukaan toteutettu asemarakennus.

Tiilinen tavaramakasiini (2) rakennettiin 1901. Aseman ja tavaramakasiinin väliin jäävään puistoon siirrettiin 1980-luvulla aiemmin asemapäällikön talon läheisyydessä Paloisvirran rantatörmällä sijainnut huvimaja. (3) Asemarakennuksen kaakkoispuolella on puolipallon muotoinen, graniittilohkoista tehty pommisuoja (4) vuodelta 1940.

Asema-aukion eteläpuolella puistomaisessa ympäristössä on alueen yhtenäisimpänä säilynyt kokonaisuus: pohjois-etelä suunnassa kulkeva raitti ja sen varrella olevat asuin- ja talousrakennukset. Lähimpänä Paloisvirtaa sijaitsevat rakennusmestarin talo (5) ja talousrakennus (1901). Seuraavana asemalle päin ovat asemapäällikön talo (1901) (6), talousrakennus sekä kellari ja ulkorakennus (1901) ja lähimpänä varikkomestarin talo (kaksoisvahtitupa, 1902, laaj. 1932) (7) sekä kellari- ja ulkorakennus (1901).

Malminkadun varrella on kaksi 1926 valmistunutta kaksikerroksista asuinrakennusta (8). Tavaramakasiinia vastapäätä sijaitsevat yksikerroksinen asuinkasarmi (9) neljälle perheelle vuodelta 1901 sekä ns. jälleenrakennustalo vuodelta 1945 (10), neljän perheen yksikerroksinen asuinrakennus. Niiden talousrakennukset purettiin 1991. Aiemmin on purettu kaksi 1940-luvun asuinrakennusta sekä useita talousrakennuksia.

Asema-aukio (11) ja Savonkadun itäpään nupukiveys tehtiin vuosina 1935–36. Kivet lohkottiin Paloisvuoresta ja tehtiin hätäaputöinä. Asema-alueen arvokkaaseen ympäristöön kuuluvat puistoalueet ja lehmusrivit.

Asema-alueen eteläpuolella, radan varressa Rohmulan omakotialueella Omakotitiellä sijaitsee ratavahdin mökki, vahtitupa. (huom 2024: vahtitupa paloi 2005) Pihapiiriin kuuluu myös ulkohuonerakennus ja sauna. (huom 2024: purettu palon jälkeen?)

Täydennetty v. 2000: Kulttuurihistorialliset arvot

Rakennushistoriallinen: Ainoa tällä rataosuudella III luokan B. Granholmin suunnittelemien piirustusten mukaan toteutettu asemarakennus. Raitti rakennuksineen säilynyt eheänä kokonaisuutena. Malminkadun puukasarmit ovat Iisalmessa harvinaisia puukerrostaloja. Tavaramakasiinin tiilinen osa ja veturitallit edustavat kaksikymmentäluvun rautatiealueiden arkkitehtuuria.

Historiallinen: Merkittävä osa maakunnan liikenteen historiaa.

Maisemallinen: Rakennukset, asemapuistot ja asemalle johtava lehmusrivi merkittävä osa kaupunkikuvaa. Asemarakennus Savonkadun päätteenä maisemallinen kiintopiste.

Päivitys v. 2004:

Tavaramakasiinia vastapäätä sijaitseva yksikerroksinen asuinkasarmi vuodelta 1901 on kunnostettu ja julkisivuväritys muutettiin alkuperäisen kaltaiseksi. Tiloissa toimii päiväkeskus Pysäkki.

Vieressä sijaitseva ns. jälleenrakennustalo vuodelta 1945 on myös kunnostettu ja pihaan on tehty uusi talousrakennus.

Kaksoisvahtituvan pihapiiristä on suojelumerkinnöistä huolimatta purettu kellari 2004.

5. ERIKSEEN LUETTELOIDUT KOHTEET

292-1 Asemarakennus

292-2 Tavaramakasiini

292-3 Huvimaja

292-4 Kivikukko (pommisuoja)

292-5 Rakennusmestarin talo

292-6 Asemapäällikön talo

292-7 Kaksoisvahtitupa

292-8 Malminkadun varren asuinrakennukset

292-9 Asuinkasarmi

292-10 Jälleenrakennuskauden talo

6. SÄILYMISEDELLYTYKSET (uhkatekijät, kaavallinen tilanne, päätökset)

Alueella on voimassa sopimus valtakunnallisesti merkittävien asema-alueiden suojelusta (YM, päätös 9.12.1998 diarionro 2/562/96).

Alue kuuluu valtakunnallisesti merkittävään RKY-inventointiin: Iisalmen rautatieasema (Valtioneuvoston päätös RKY 2009)

Pohjois-Savon maakuntakaava 2040:ssa (2025) alue on osoitettu merkinnöillä

- Rakennussuojelualue SR 21.601 Rautatieaseman alue (RKY-alueen osuus) ja
- Kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta maakunnallisesti tärkeä alue MA1 21.536 Rautatieaseman alueen pohjoisosa ja veturitallit

Iisalmen strategisessa yleiskaavassa (kv. hyv. 18.3.2024, osittain voimaan 27.10.2025) alue on osoitettu merkinnöillä ”Valtakunnallisesti merkittävä rakennetun kulttuuriympäristön alue” sekä ” Maakunnallisesti tai paikallisesti arvokas kulttuuriympäristö tai maisema-alue”. Lisäksi inventoidulta alueelta on osoitettu suojeltavaksi rakennuksia 13 kpl.

Asemakaavalla (AK 306, kv. hyv. 3.6.2002) suojeltu RKY-alueelta:

- asemarakennus, sr-6
- asemapuiston huvimaja, sr-6
- puolipallon muotoinen pommisuoja, sr-6
- Malminkadun varren 2.krs puutalot (2 kpl), sr-6
- asemapuiston talousrakennukset (2 kpl), sr-6
- kaksoisvahtitupa (ja ulkorakennus sekä v. 2004 purettu kellari), sr-6
- asemapäällikön talo (ja talousrakennus sekä kellari/ulkorakennus), sr-6
- rakennusmestarin talo (ja talousrakennus), sr-6

Maakunnallisesti arvokaan alueen (RKY-alueen pohjoispuoli) osalta:

- tavaramakasiini, sr-7
- yksikerroksinen asuinkasarmi, sr-7

7. LUETTELOINTIPERUSTE

Rautatieaseman alue on merkittävä osa liikenteen historiaa ja kaupunkikuvaa. Rautatieasema on merkittävä harvinaisuutensa vuoksi, sillä se on ainoa tällä rataosuudella III luokan piirustusten mukaan toteutettu asemarakennus. Asema-alueen sisällä kulkeva raitti rakennuksineen on säilynyt eheänä ja hyvin hoidettuna.

Rakennushistoriallinen arvo	x
Historiallinen arvo	x
Maisemallinen arvo	x
Lähde- ja tiedollinen arvo	x
Elämysarvo	x
Käyttöarvo sekä taloudellinen arvo/merkitys	x

8. KOHTEEN MERKITTÄVYYS (arvottamisvuosi, arvo)

Iisalmen keskustaseudun osayleiskaavatyön yhteydessä (2006), arvottamistyöryhmä esitti Rautatieaseman alueen valtakunnallisesti arvokkaaksi.

9. SIJAINTIKARTTA TAI ASEMAPIIRROS

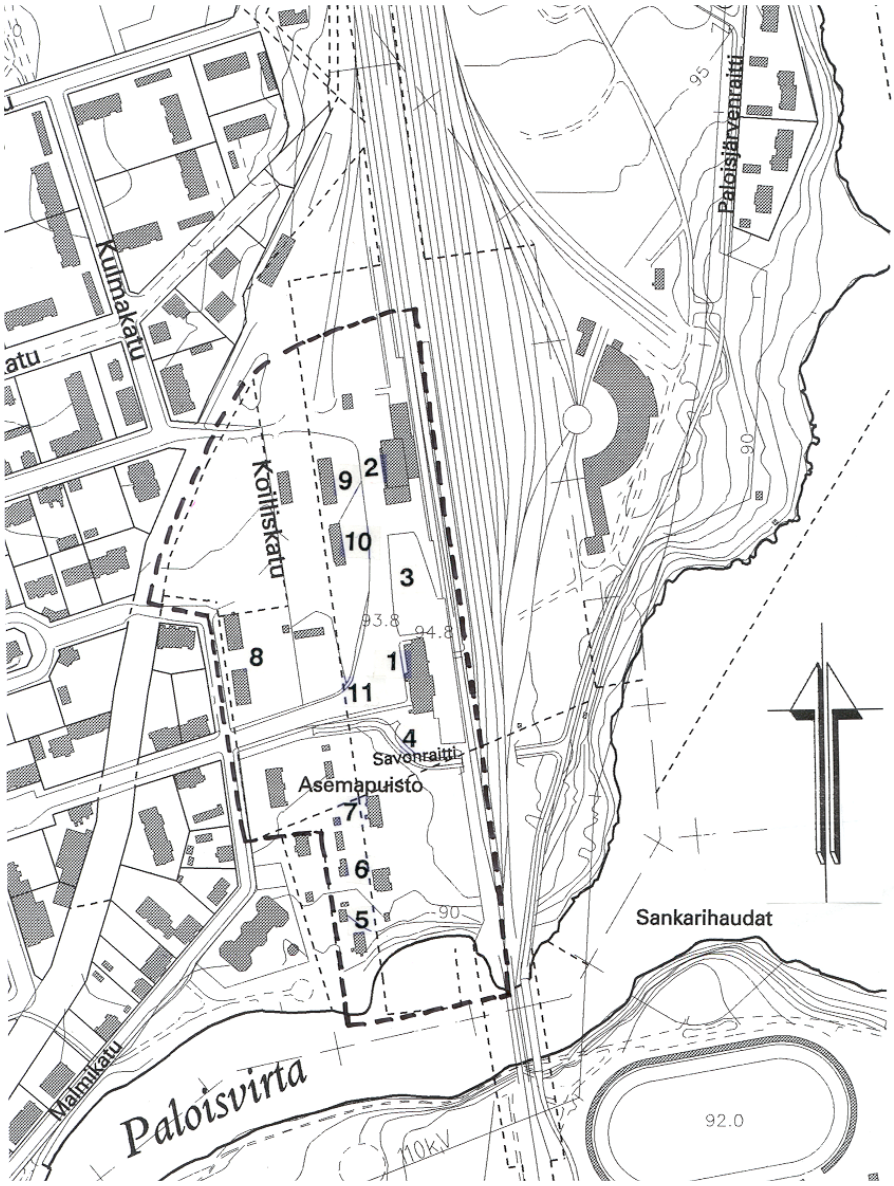

Kuva 1 Inventointialueen rajaus.
Rakennusten numerointi viittaa lomakkeen kohtaan 4 "Alueen ja alueella olevien rakennusten kuvaus ja historia".

10. VALOKUVAT

Kuvissa rautatieasema-alueen rakennuksia.

11. LÄHTEET JA SUULLISTA TIETOA ANTANEET

Iisalmen kaupungin historia 1930–1969
Museovirasto: Iisalmen asemanseudun suojeluesitys 5.3.1997

12. LOMAKKEEN TÄYTTÄJÄ, päiväys

Mirja Nuutinen 21.3.1997, Helena Naukkarinen
Arvotus 27.10.2000 Mirja Nuutinen, Päivitys 5.8.2004.

2006-vuoden arvotus lisätty 24.10.2024. Kaavatiedot päivitetty 18.11.2025.